

Деветнаест година су свима у Србији и на територијама епархија Српске православне цркве свуда у свету биле широм отворене двери пријема, покајања, исцељења и васкрсења посредством личности блаженопочившег Патријарха српског г. Павла. Овим се, наравно, нипошто не жели рећи да је Српска православна црква затварала своје двери пре тога, у годинама између 1945. и 1990. Али је, сплетом историјских околности, али и пристанком нових власти у Србији, после избора Патријарха Павла наступило време у којем је Црква поново могла да заузме пуноправно место у јавном животу, или бар добила прилику да се за то место избори.

И изборила се. Преувеличано би било рећи да је то било искључиво захваљујући ауторитету и личним квалитетима блаженопочившег Патријарха. Он први себи не би приписивао такве заслуге. И други су учени, духовни, смели архијереји попут, у прво време, Атанасија Јевтића, Иринеја Буловића, Амфилохија Радовића, Артемија Радосављевића, ученика Аве Јустина Поповића, на чијим темељима ће касније градити и млађи, долазећи, као и многа друга свештена лица, духовници и теолози потекли из тела Цркве, дали огроман допринос васпостављању значаја и релевантности Цркве не само у храму, о црквеним празницима или у контексту личних проблема или недоумица појединаца, већ и у свакодневном животу читаве заједнице.

Улога Патријарха Павла је, заправо, била обједињавајућа у том погледу, али и више од тога – усмеравајућа и интегришућа. Управо је његова личност била оличење тих двери које су поново биле широм отворене, нудећи сваком неометан и слободан приступ ризници Цркве, чија су разноврсна оличења били сви горе-поменути јавни делатници – али и сви који су тихо, приватно, без звања или положаја у црквеној јерархији, свих година после рата, зрачили око себе као жива огњила неугаслог пламена Цркве и свега што она представља или треба да представља. Он је био тај чија су личност, ауторитет и звање говорили верницима, преобраћеницима или повратницима у веру – па чак и непокајанима и отврдлима у ултимативном материјализму, да су слободни да без осуде приступе Цркви, свако на свој начин, свако из сопствених побуда – па чак и оних привидно користољубивих. Његовим устоличењем на Трон Светог Саве, Србима (али и свима другима који су то хтели) отворена су небеска врата, ка којима их нико није гурао, према којима их нико није присиљавао. Ко је имао очи да види и уши да чује и вољу да приступи – видео је, чуо је, и приступио. И Патријарх српски је био ту да их прими – без

осуде, као живо упутство за даље поступање.

И, наравно, нису се вознесењем Патријарха Павла са земље те небеске двери сада затвориле. За оне који верују, за оне који су се одазвали његовом благом, ненаметљивом позиву, његов позив и његово присуство су сада још јачи, светлост из двери још бљештавија. За оне који се, пак, нису за протеклих 19 година одазвали, а могли су, вероватно је најпримењивија прича из Јеванђеља о богаташу, обученим у порфиру, са чије раскошне трпезе би по коју мрвицу покушао да ухвати и убоги Лазар, чије су ране лизали пси. Када су обојица умрла, богаташ се нашао у аду, док се Лазар нашао у Аврамовом наручју. Када је богаташ угледао Аврама и Лазара, затражио је од Аврама да му пошаље Лазара да умочи свој прст у воду и расхлади му језик, пружајући му бар мало олакшања од адског пламена. Аврам му је одговорио да је, нажалост, провалија која дели њихова нова станишта превелика, и да нико не може прећи из једног у друго. Када је, пак, богаташ замолио Аврама да бар пошаље Лазара да јави његовој браћи, да и они не заврше где је он завршио, Аврам му је на то рекао да имају Мојсија и Пророке које могу да слушају. Када је на то богаташ инсистирао да ће се они покајати само ако би им неко од мртвих дошао и лично им посведочио, Аврам му одговори: „Ако не слушају Мојсија и Пророке, неће веровати ни ако неко из мртвих васкрсне“ (Лука 16, 19-31).

Слично је и са земаљским бивствовањем и кончином блаженопочившег Патријарха Павла: ако ко није његовим присуством и његовим животом био подстакнут да закуца и уђе на двери које је он широм отворио и држао отворене свих ових 19 година, тешко да ће бити тог позива који ће га на то побудити, било са неба или са земље, после Патријарховог упокојења. И можда се најпре у том смислу може рећи да је дошао крај једне ере.

У тој ери су, изгледа нужно, у истом вртлогу били помешани сви – неки да се у вртлогу науче још бољем разлучивању, неки да се у њему скроз изгубе, а неки да помисле да у њему могу несметано и некажњено вечно да лове. Међутим, та привремена уравниловка – коју су многи сматрали небеском неправдом – није била уравниловке ради, нити је била само пука и спонтана релативизација свих вредности, „прича коју је испричао идиот, пуна беса и буке, без икаквог значења“, већ да би свако добио једнаку прилику у једној истој смутњи да буде или постане човек – или нечовек. Оно што никад није успело (нити је искрено покушано) у политичко-економској транзицији у Србији, доследно је од почившег Патријарха Павла, колико је било у његовој моћи, спроведено у духовној. Патријарх је поравнао терен за све, и ником није дата привилегија или предност због „претходних заслуга“ за Цркву, упркос негодовањима многих који су, с правом или не, себе сматрали заслужним, или бар заслужнијим од других.

Чини се да је Патријархов земаљски боравак представљао време у којем је праведни још мало требало да чине правду, а неправедни још мало да чине неправду. Али, као и у Светом писму, ни то није вечно стање, већ је нешто чему, у одређеном тренутку, када време истекне, треба да дође крај, када се жито коначно одели од кукоља, када свако крене одабраним путем и када почне да се извршава једна виша правда. И чини се да је на помолу једно такво време.

Може се рећи и то да се време Патријарха Павла поклопило и са процватом онога што се зове аналитика у јавном животу. И та аналитика и аналитичари су у многим тренуцима деловали јалово, неделатно, као глас вапијућег у пустињи. Међутим, гледано у контексту једног смутног времена, када је свако добио прилику да се поново распозна, покаже и докаже на духовном плану, она најбоља аналитика је на нижем, политичком плану, у свом најискренијем издању, покушавала да указује на различите аспекте битних питања и на њихове могуће последице, тако да нико више није могао да каже да је био необавештен, тако да је свако ко је хтео да види могао да види, и ко је хтео да чује могао да чује. Другим речима, и аналитика је била у служби распознавања ко је ко и шта је шта у мутљагу којег је дигао вртлог промена. Време такве аналитике, добронамерне, расветљавајуће и упозоравајуће, у којој је жеља за „објективношћу“ можда највише била вођена искреном жељом за давање једнаких шанси свакоме да се опомене и прене, и да се сваком а priori читају најбоље намере и праштају људске слабости, чини се да је Патријарховом земаљском смрћу такође истекло. Задатак нове, релевантне аналитике новог доба ићи ће, и треба да иде, у правцу осветљавања пута деловања оних који се међусобно распознају и знају за који су се пут определили.

Постоји време за сетву и време за жетву. Блаженопочивши Патријарх српски г. Павле је посејао, плодови су имали времена да израсту и да се познају. Неће бити репризе, нити настављања по старом. Патријарх Павле је непоновљив, јер је непоновљиво и време у којем је он био призван на своју земаљску службу. Као да брзо истиче време у којем су и Лазар и богаташ делили исти простор, са могућношћу сусретања у помирењу и покајању, и као да се сада отвара она несагледива провалија између њих, коју ниједан мост – ни уз највећи могући кредит по најнижим каматним стопама – ускоро више неће моћи да премости. И када се богаташ буде сетио да му је, колико јуче, убоги Лазар био ту, испред носа, да се с њим измири и подели заједничку трпезу, која је довољно богата за све – схватиће да није био тако прагматичан као што је мислио.